

БОБ ТА ЙОГО ДОСКОНАЛА ПАМ'ЯТЬ

У 500 році до н.е. поет Симонід Кеоський сидів у великій бенкетній залі. Та він не міг насолоджуватися смачною вечерею, бо дуже гнівався на хазяїна — Скопаса, багатого аристократа. Симонід зачитав вірша-оду на честь хазяїна, за який йому пообіцяли чималу суму. Та Скопас відмовився платити, пояснюючи це тим, що у вірші забагато про міфічних близнюків Кастора та Поллукса і замало про досягнення самого Скопаса.

Симонід усе сидів і злився, аж раптом йому переказали, що надворі на нього чекають два молодики. Та варто йому було вийти з будівлі, як дах бенкетної зали обвалився, і всі загинули. Ніяких молодиків не було, але пізніше з'явилися чутки, що саме Кастор та Поллукс урятували Симоніду життя на знак вдячності за поетову віру в них.

Коли територію розчистили від руїн, стало зрозуміло, що впізнати нікого не вдасться — настільки понівеченими були людські тіла. Друзі та родичі оплакували руїни, а Симонід замислено дивився на все це. Заплющивши очі, він намагався пригадати, де саме сидів. Уявив гостей навколо себе, Скопаса на чільному місці й раптом зрозумів, що міг упізнати тіла, бо точно пам'ятав, хто де сидів. Так Симонід і почав розкривати таємниці людської пам'яті.

В аеропорту Гітров людно, спекотно та галасливо. Мій дванадцятигодинний рейс затримують. Щоб якось убити час, я спостерігаю, як двоє дітлахів грають у якусь гру на підлозі переді мною. Почерго-

во перегортають карти, на яких зображені яскраві тваринки. Якщо вони витягають дві однакові тваринки, то карти залишають собі. Подумки я приєднуюся та граю разом з ними.

Я дуже швидко обрала, до кого саме поїду передовсім. Згадуючи всі випадки надзвичайних людей, які зустрілися мені за всю кар'єру, я одразу ж згадую про Боба — людину, яка, як кажуть наукові звіти, пам'ятає кожен прожитий день свого життя.

Я багато думала про Боба.

Навіть тоді, коли дивилася на дивний набір продуктів на кухонній стійці кілька тижнів тому. Одного недільного ранку мій чоловік Алекс вийшов на пробіжку. Я попросила його купити апельсинів, пасти й часнику дорогою додому. А через двадцять хвилин він повернувся з трьома бананами, цибулею та собачим кормом. Тоді я вже вкотре замислилася, яка ж усе-таки дивна річ ця наша пам'ять.

Я думала про Боба й тиждень тому, коли вранці приїхала на роботу і раптом чітко усвідомила, що залишила чайник на увімкненій плиті.

Я знову й знову прокручувала події того ранку, але так і не могла згадати, чи вимкнула плиту. Я уявляла, як пара виривається з носика чайника. Потім побачила, як уся вода википіла і сухе дно чайника почало горіти. До вечора я вже була переконана, що замість будинку побачу смердючу купку попелу. І хоч іззовні будинок здавався цілим і неушкодженим, та я все одно щодуху помчала на кухню, де спокійно собі стояв чайник на вимкненій плиті.

Я думала про Боба, коли дивилася на цих дітлахів, які знову й знову перегортали карти.

Дивно, що така надзвичайно важлива для повсякденного життя функція так часто нас підводить. Чому я пам'ятаю, як уперше зліпила снігову бабу, який торт у мене був на сьомий день народження, номер телефону друга, якого не бачила останні два десятиліття років, але забуваю про набагато важливіші речі у моєму теперішньому житті так, ніби вони ніколи й не траплялися? Скільки годин за все життя я витрачаю, намагаючись згадати те, що забула? Куди я поклала ключі, чи погодувала собаку, чи винесла сміття, навіщо спустилася на перший поверх? Звісно, є й такі миті, котрі я залюбки б забула, але багато й таких, які хочеться пам'ятати. Тому першим

пунктом мого призначення став Боб, який мав розповісти мені, як воно — мати досконалу пам'ять.

Чи думали ви колись про те, що таке взагалі пам'ять? Науковці століттями намагалися знайти відповідь на це питання. І в 1950 році картину доповнив останній відсутній пазл у вигляді Генрі Молісона.

У Молісона, вродливого хлопчика з темним кучерявим волоссям та вольовим підборіддям, могло б бути перспективне майбутнє. Та він не зміг вчасно помітити велосипедиста на повороті. Дестеменно невідомо, чи були його подальші судоми спричинені травмою, та до двадцяти семи років епілептичні напади стали настільки важкими, що Молісон не зміг працювати. У 1953 році він погодився на експериментальне лікування, досі не апробоване на людях: лікарі просвердлили дірки в його черепі та витягли через них ділянку, відповідальну за судоми — відділ мозку у формі морського коника, що називається гіпокамп. Операція завершилась успішно з точки зору епілепсії, однак мала один жахливий наслідок: у Молісона виникло порушення пам'яті, через яке він не міг формувати будь-які свідомі тривалі спогади. І хоч більшість того, що сталося до операції, Молісон добре пам'ятав, та після хірургічного втручання всі події він забував упродовж наступних тридцяти секунд.

З Молісоном зустрілася молода дослідниця Сюзан Коркін та почала вивчати його випадок. Згодом, описуючи їхню дружбу, Коркін назвала свого пацієнта стараним учнем⁷. А ще розповіла, що оскільки все життя Молісона ділилося на тридцятисекундні відрізки, він ніколи не відчував стресу або тривоги за минуле чи майбутнє. Але через кілька місяців з ним почало відбуватися щось геть незвичне.

Усе почалося, коли Коркін та її колишня наукова керівниця Бренда Мілнер з Університету Макгіла показали Молісону зображення п'ятикутної зірки⁸. Вони попросили його намалювати ескіз цієї зірки олівцем, але дивлячись на відображення власної руки у дзеркалі. Спробуйте самі, і ви зрозумієте, що це не так уже й легко. З часом Молісон став малювати краще, хоч і не пам'ятав про те, що виконував таке завдання. Це довело, що в мозку зберігалися тривалі спогади рухової активності. Завдяки його унікальному мозку на-

уковці отримали перші підтвердження того, що різні типи пам'яті обробляються різними відділами мозку, а також дізналися, де саме зберігаються ці спогади. Коркін проводила регулярні сеанси з Молісоном упродовж наступних сорока шести років, хоч кожного разу вони зустрічалися так, ніби ніколи не бачили одне одного. «Цікаво виходить, — сказав їй якимось Молісон. — Ми щодня живемо та вчимося. Я живу, а ти вчишся»⁹.

Більше півстоліття минуло з часів операції Молісона, а науковці досі не дійшли згоди щодо природи пам'яті. Більшість із них стверджує, що є три види пам'яті — сенсорна, довгострокова та короткострокова. Сенсорна пам'ять потрапляє до вашого мозку найпершою; вона триває всього мить — достатньо для того, аби ви відчули середовище. Контакт одягу з вашою шкірою, запах диму у повітрі, шум дороги за вікном. Якщо до цієї пам'яті ми не звертаємося, вона зникає назавжди. Ще десять секунд тому ви не відчували шкарпеток на ногах, бо це відчуття за мить промайнуло через ваш мозок. А тепер ви тільки й думаєте про ті шкарпетки, бо я вам про них сказала, і це активувало сенсорну пам'ять у ваших короткострокових спогадах.

Короткострокові спогади — це пам'ять про поточні події, тобто те, про що ви думаєте зараз. Ви увесь час використовуєте цю пам'ять, навіть не усвідомлюючи цього. Наприклад, ви зрозумієте це речення, дочитавши його до кінця, лише тому, що пам'ятаєте його початок. Короткострокова пам'ять має свої межі — одночасно ми можемо тримати в голові близько семи об'єктів упродовж п'ятнадцяти-тридцяти секунд. Та варто вам згадати про ці об'єкти кілька разів, як вони перенесуться у довгострокову пам'ять — безлімітний склад, куди заносяться всі наші спогади.

Цей вид пам'яті, напевне, є найважливішим для нас. Завдяки цим спогадам людина здатна здійснювати уявні подорожі в минуле та передбачувати майбутнє. Без перебільшення можна сказати, що саме довгострокова пам'ять дозволяє нам сприймати світ. Кінорежисер Луїс Бунюель в автобіографії лаконічно зазначив: «Життя без спогадів — це взагалі не життя... Наші спогади — це обґрунтування, причина нашого існування, наші відчуття і навіть наші дії. Без них ми ніщо»¹⁰.